

аМіністерство освіти і науки України
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІСТЬ

**Матеріали
XXIX наукової конференції
здобувачів вищої освіти**

Випуск 45

С Т А Т Т І

Одеса – 2023

УДК: 001:005.745

I – 90

Збірник містить **статті** окремих учасників **XXIX** наукової конференції здобувачів вищої освіти «**Історичний досвід і сучасність**».

Редакційна колегія збірника:

Богданова І. М., докто педагогічних наук, професор,
Букач В. М., кандидат історичних наук, приват-професор,
Наумкіна С. М., доктор політичних наук, професор,
Сокаль М. А., кандидат філологічних наук, доцент,
Сухотеріна Л. І., доктор історичних наук, професор.

Відповідальний редактор – Букач В. М.

Друкується за рішенням Вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» від 25 травня 2023 року, протокол № 12.

(С) Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (м. Одеса), 2023.

(С) Букач В. М., упорядник, 2023.

1. Безверхня Г. В. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5–11 класів: автореферат дисертації кандидата наук з фізичного виховання та спорту. Львів, ЛДФК, 2004. 24 с.
2. Бойченко А. В. Заняття з футболу учнів середніх класів на основі інноваційних технологій. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Шевченка*. Серія: Педагогічні науки: фізичне виховання та спорт. 2014. Вип.118. С.33 - 35.
3. Винник В. Д. Особливості формування інтересу та мотивації до занять фізичним вихованням. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. № 12. С. 39 - 42.
4. Віхров К. Л. Футбол у школі: навчально-методичний посібник. Київ: Комбі ЛТД, 2002. 255 с.
5. Духович О. 10 порад по мотивації для спорту// <https://uway.com.ua/motivaciya-do-sportu>
6. Михалюк Ю. Таємниці львівського футболу. Книга І. Львів: ЛА «Піраміда», 2004. 192 с.
7. Цитати про футбол // <http://www.koranyi-myach.info/index.aspxpage=history>

ОДЕСЬКА ТЕМА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ 1920 – 1970-Х РОКІВ

Букач В. М.

Художня література, впливаючи на свідомість людини, виконує пізнавальну, виховну, комунікативну, естетичну та творчу функції. Пізнавальна функція несе читачеві знання про навколишній світ, з історії Батьківщини та людства, сприяє формуванню світогляду людини. Виховна функція полягає у впливі літератури на почуття та свідомість читача, формуючи певний стереотип поведінки та морально-етичні цінності. Комунікативна функція підштовхує читача до роздумів, розвиваючи аналітичні здібності людини. Естетична функція розвиває у читача уявлення про красу навколишнього світу, виховує художній смак. Творча функція сприяє прагненню людини до саморозвитку, самовдосконаленню. Особливу роль у формуванні громадянської позиції людини відіграють пізнавальна, виховна та естетична функції художньої літератури.

Художня література як суспільне явище і як продукт певної епохи є суб'єктивним, а часом й фантастичним, проявом авторського сприйняття дійсності, вона має соціальне значення, естетично виражаючи суспільну свідомість. Художня література накопичує, передає від покоління до покоління естетичні, моральні, філософські, соціальні цінності, є виразником світогляду та естетики певних епох, народів, окремих цивілізацій, суспільних груп. [9, с. 92] Літературні твори є складовою частиною культури конкретної історичної епохи, ефективним інструментом впливу на суспільну ментальність.

Виховання громадянина, справжнього патріота залежить в значній мірі від якості знань про історичний розвиток суспільства, до якого належить людина. Художня література є джерелом невичерпаних можливостей для образного відтворення минулого. Саме художня література робить історичний образ більш конкретним і живим. Вона починається з людини – героя твору, його моралі, роздумів, почуттів, діяльності, ставлення до суспільства, до свого обов'язку перед народом. Художня література вчить людей жити і краще розуміти своє минуле і сьогодення. [3, с. 23] Доктор історичних наук Н. І. Миронець вважає, що художню літературу слід розглядати як джерело для вивчення історії культурного життя країни, яке містить авторську позицію, в тій чи іншій мірі відображену в художньому творі. [5] Цінними для пізнання епохи, розуміння соціальної психології, внутрішнього світу людини – її типу мислення, світосприйняття є твори художньої літератури, які написані через багато років після певних історичних подій на підставі вивчених різноманітних джерел та документів, які збереглися, та ті, що написані очевидцями чи учасниками подій. Саме такі твори української літератури 1920 – 1970-х років допомагають сучасному читачеві доторкнутися до минулого міста Одеси, зрозуміти погляди попередніх поколінь на історичні події та видатні постаті минулого, осягнути їх любов до рідного краю.

В 1825 році у засланні в Одесі перебував видатний польський поет Адам Міцкевич. Цій сторінці з життя класика польської літератури присвячена поема «Міцкевич в Одесі. 1825 рік» видатного українського поета Миколи Бажана (1904 – 1983 рр.), яка була опублікована у 1957 році. [1]

Одесу неодноразово відвідував Російський імператор Микола II. Він любляв прогулянки до моря – в Аркадію, на Середній Фонтан, а також до Куяльницького та Хаджибейського лиманів. Такій подорожі 1902 року присвятив вірш «Їхав цар до лиману» поет Павло Панченко (1907 – 1994 рр.). [6, с. 40]

Значне місце посідала Одеса в історії революційного руху в Російській імперії. Революційному підпіллю одеський поет Станіслав Стриженюк (1931 р.н.) присвятив вірш «Іскра» [6, с. 41- 42]. Події 1905 року – повстання на панцирнику «Потьомкін» знайшли відображення в повісті «З моря» видатного українського прозаїка Петра Панча (1891 – 1978 рр.), яка була написана у 1926 році. [7]

Трагічною сторінкою в історії Одеси, як і всієї країни, була громадянська війна. Цім подіям присвячені поезія «Безсмертя» Степана Крижанівського (1911 – 2022 рр.), яка була створена у 1935 році та вірш «Хлопчик» Володимира Сосюри (1898 – 1965 рр.), написаний у 1934 році. [6, с. 87 - 89]. Боротьбі підпільників з англо-французькими інтервентами в Одесі у 1918 – 1919 роках присвячений роман видатного української прозаїка Юрія Смолича «Світанок над морем», опублікований у 1953 році. [8]

У 1926 році до Одеси приїхав майбутній класик української літератури Юрій Яновський (1902 – 1954 рр.), який протягом трьох років працював літературним редактором на кінофабриці. Своїми враженнями про місто та його мешканців, про зустрічі з відомими постатями, про роботу письменник поділився на сторінках збірки нарисів «Голівуд на березі Чорного моря». [10] Одеський період життя письменника також знайшов відображення в його першому, автобіографічному романі «Майстер корабля». [11]

Українська література закарбувала доленосу для країни боротьбу з нацистськими загарбниками у 1941 – 1945 роках. Значними подіями в історії великої війни були оборона та визволення Одеси від окупантів. Активну участь в обороні Одеси приймав поет Іван Гончаренко (1908 – 1989 рр.). 13 серпня 1941 року він опублікував вірш «На бій, Одесо!», в якому висловив впевненість, що ворог буде переможений. Мужності воїнів-захисників присвячені поезії «Слово моряка», «Вірші про повара», «Пісня про партизан». Нажаль, 16 жовтня 1941 року Приморська армія та підрозділи Чорноморського флоту залишили Одесу. Покидаючи місто на теплоході «Радянська Вірменія», по дорозі до Севастополя поет написав вірш «Одеса, до побачення», повний надії на обов'язкову перемогу над фашистами:

«Одесо, до побачення!

До тебе

Ми вернемось з фронтів священої війни,

На вулиці твої, під чорноморське небо,

Як повертаються до матері сини...» [6, с. 143 - 144]

У жовтні 1941 року під час радіопереклички між Харковом та Одесою до одеситів, воїнів-захисників міста з віршем «Оборонцям Одеси» звернувся поет Олекса Новицький (1914 – 1992 рр.). [2, с. 46 - 47]

В обороні Одеси та Севастополя брав участь прозаїк Василь Кучер (1911 – 1967 рр.). Подвигу своїх побратимів він присвятив роман «Чорноморці». [4]

В період нацистської окупації в Одесі діяло радянське підпілля. а за містом – партизанські загони. Супротив ворогу продовжувався. Одеським підпільникам присвятив повість «Дорога в катакомби» прозаїк, лікар-хірург, доктор медичних наук Федір Мар'єнко (1911 – 1971 рр.). [6, с. 220 - 225]

Квітень 1944 року приніс Одесі та області звільнення від загарбників. Визволенню міста присвятив героїчну драму «Одеса» поет Григорій Плоткін (1917 – 1986 рр.). [2, с. 55 - 62]. Художник Михайло Жук (1883 – 1964 рр.) цю подію описав у поетичному творі «У досвіток гудуть гармати» [2, с. 53]

В Одеському інституті інженерів водного транспорту навчалася Любов Забашта (1918 – 1990 рр.). На все життя вона залишила теплі спогади про Одесу. У вірші «Перлина півдня! Сонячна Одесо!» поетеса згадала різні сторінки історії міста-героя. [6, с. 231 - 232]

Свою шану місту у вірші «Я радий, що тебе сьогодні бачу...» висловив класик української літератури Павло Тичина (1891 – 1967 рр.):

«...Одесо повносонячна, смаглява!
Зборола ж ти фашистського удава.
Твоєї молоді тверда хода.
А з молоддю – і ти вся молода...». [6, с. 228]

Одеса привертала митців своєю красою, природою, особливим характером та працелюбністю мешканців.

Після визволення в Одесі почалося відновлення всіх сфер життя. Жіночій бригаді будівельників А. Бельської присвятив вірш «Відбудова» одеський поет Євген Бандуренко (1919 – 1972 рр.), опублікований в 1945 році: «...Сіє сонце злото з піднебесся,

Крізь рожеве решето хмарин,
І до сонця тягнеться Одеса,
Встаючи з розвалин та руїн.» [2, с. 126].

Поет у своїй творчості неодноразово звертався до теми Одеси. У віршах «У порту», «Кохане місто» проглядається любов до міста, яке стало рідним для майстра слова. [6, с. 249 - 250]

У Тереня Масенка (1903 – 1970 рр.) були чисельні зв'язки та дружні відносини з одеськими літераторами, моряками. У вірші «До одеських тополь» поет згадує відомих письменників, які жили, працювали та оспівували місто в своїх творах. В поезії «Моряк повернувся в Одесу» митець об'єднує поняття Батьківщина і Одеса. [6, с. 246 - 248]

В 1938 році прозаїк Вадим Собко (1912 – 1981 рр.) опублікував повість «Край синього моря», в якій із захопленням описав своєрідну одеську зиму. [6, с. 126]

Спогадами про поїздки до міста в поезії «Тобі Одесо», опублікованій у 1971 році, ділиться Василь Юхимович (1924 – 2002 рр.). [6, с. 277 - 279]

У вірші «Згадуй Одесу свою...» одеський поет Володимир Гетьман (1921 – 2003 рр.) закликає читача ніколи не забувати рідне місто в далекому краю. [6, с. 280 - 281]

Одеса – особливе місто. Справжні одесити завжди любили його, цінували мудрість, доброзичливість, гостинність, працьовитість, поважали культурні мультинаціональні традиції. Твори української літератури 1920 – 1970-х років свідчать про широкий інтерес митців слова до історії Одеси, долі одеситів, до місцевого колориту,

-
1. Бажан М. П. Міцкевич в Одесі. 1825 рік: цикл поезій. Київ: Радянський письменник, 1957. 51 с.
 2. Героическая Одесса: Литературно-публицистический альманах. Одесса: Областное издательство, 1945. 148 с.
 3. Коляда І., Виговський М., Загребельна Н. Роль та місце художньої літератури на уроках історії України. *Історія в школі*. 2007. № 3. С. 23 - 24.
 4. Кучер В. С. Чорноморці: роман. Сімферополь: Таврія, 1975. 552 с.
 5. Миронець Н. І. Художня література як джерело вивчення історії. *Український історичний журнал*. 1971. № 7. С. 38 - 45.
 6. Одессе посвящается. Город-герой в художественной литературе. Одесса: Маяк, 1971. 287 с.
 7. Панч П. З моря/ післясл. В. Зайця. Харків: Український робітник, 1929. 160 с.
 8. Смолич Ю. К. Світанок над морем: Роман у 2-х книгах. Київ: Дніпро, 1986. 558 с.
 9. Якімова О., Букач В. М. Художня література та пізнання історії. *Історичний досвід і сучасність: Матеріали (тези доповідей) XXIII наукової студентської конференції*. Вип. 32. Одеса: ПНПУ, 2017. С. 92 - 93.
 10. Яновський Ю. І. Голівуд на березі Чорного моря. Київ : Укртеакіновидав, 1930. 71 с.
 11. Яновський Ю. І. Чотири шаблі: оповідання, есеї, романи. Харків : Фоліо, 2013. 570 с.